

A svábhegyi költő.

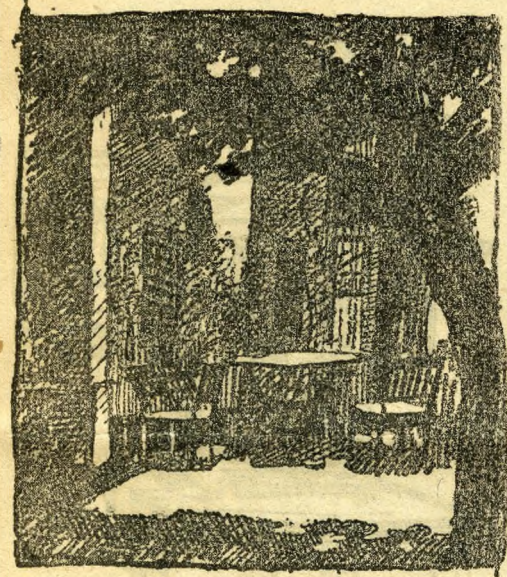
Jókai villájában. — Komáromi virágok a svábhegyi kertben. — Este, tarokk-parti után. — Szüret a Költő-uton.

Ahol Jókai kertészkedett.

Ott fent a Svábhegy keleti lankáján, kis girbe-görbe ut kapaszkodik kopasz ákácok, hamvas hársfák között. Az agyagos sárban mélyre süppedt kocsikerekék nyomai, kavicsok, otromba kövek: ez a Költő-ut. A kirándulók valamikor megilletődve jártak ennek az utnak a göröngyeit, elhallgatott a kurjongatás, a fordulóban, ahol az öles falak mélyén egy magányos kis lak húzódik meg, egyik-másik a kalapját is megemelte: nem kellett

svábhegyi villának pedig csodájára jártak a pestiek, de még a vidékiek is. Hanem a legkedvesebb látogató egy ráncosarcu öregasszony volt, ki egy napon elindult Komáromból Eszter lányával és az unokájával, Vály Máriával Pestre, hogy meglássa ő is a svábhegyi villát. Jókai anyjának ezt a pesti utazását Vály Mária, később Peti Józsefné jegyezte fel. A nagyaszonny az „Arany Sasba” szállt meg, onnan üzent Móric fiának a Svábhegyre, hogy szerencsésen megérkeztek. Jókai rögtön futott is az „Arany Sasba” édesanyját, hugát megölelni, — de a svábhegyi emlékezetes látogatás csak másnap ment végbe. A Svábhegyről jött kocsi az „Arany Sas”-hoz, ezen mentek fel a komáromi vendégek. Persze volt izgalom az uton bőségesen. A három hölgy találgatta, milyen lesz Móric villája? Hát talán nem volt olyan szép, ahogy Komáromtól a svábhegyi dűlőutig elképzelték, hanem azért kedves látvány volt a házikó, a zöld bokrok, fák közé bujtatva. Jókai már várt rájuk rendes svábhegyi öltözetében, hálóköntösben és házisapkával a fején. Gyönyörű napsütéses reggel volt, a kis fácskák és bokrok, amelyeket Jókai a komáromi szigeti kertből hozatott, a jácminok és centifoliák a veranda előtti plató két oldalán zöldeltek, illatoztak, mosolygó diszletet vontak a boldog kis család köré. Hamarosan megtekintették a telek minden zegét-zugát, a kapu melletti kis fabódében, ahol Jókai állatjait tartogatta, megsimogatták a Szegfű tehenet és a vízihordó csacsit, a Csárdást. Délben aztán ebédnél a jó töltött-káposzta, liba, dinnye, saláta mellett a Dunára, Pestre, Budára taruló csodaszép kilátás előtt az öreg Jókainé szemében fölcillant egy könnyesepp, megölelte Móric fiát, Róza asszonyt és boldogan felsóhajtott:

— Bizony jól tettétek, édes gyermekeim, hogy megszerettétek magatoknak ezt a fölséges helyet.

A Jókai-villa verandája.

ide sok cicomás márványtábla, a Baedekerbe se kellett külön megírni, mert mindenki tudta, hogy a Költő, akiről ezt az árnyas svábhegyi utacsokát elnevezték, Jókai Mór.

*

Nem különös, hogy itt a Svábhegyen, ahol Jókai a Költő-uti nagy kert platánjai alatt kapálgatott, kertészkedett, veressal szegélyezett hálóköntösében és fekete selyem házisapkájával a fején, a pipázgató öreg ur előtt mélyebbre emelték a kalapot, mint odalent Pesten, ahol élete végefelé sokan már szinte szerették volna elfeledni? A svábhegyi gazda pedig maga is azt hitte, mikor a fogaskerekű estefelé felcipelte a Költő-uti villába a szabadelvű klubbeli híres tarokkparti után, amelynél napról-napra együtt ült Tisza Kálmánnal, Nedeczky Istvánnal és Sváb Károlylyal, hogy odafenn a Svábhegyen levetheti a poéta fáradságos babérszuszorját, ledobhatja a politikus kényelmetlen szűk kabátját és lehet egyszerű ember, svábhegyi kertész. Pontosan 8 óra körül este indult el egy nap, mint másnap Jókai a szaabdelvű-klubból fel a Svábhegyre és talán valamelyik gyönyörű tavaszi estén, a füstös pártkőrből visszatérve a Költő-uti zizegő, lombos park rejtelmes árnyai közé, mikor kiült a Pestre néző üveges verandára, irhatta ezeket a sorokat: *«lehet, hogy el fognak felejteni, mint költőt; de az én szép fáim minden évben ki fognak zöldülni újra és hűdteni fogják, hogy «kertész voltam».*

*

Jókai könnyelmű ember volt, hanem azért nehezen határozta el magát a svábhegyi villa építésére. Volt is rá oka, mert a felesége, Laborfalvy Róza asszony, fogához vert minden garast, mielőtt kiadta és lett volna nagy házi perpatvar, ha Jókai nagybátran kiáll a villacsínálás tervével. Hanem a Svábhegyen villatulajdonosnak lenni, saját kis gazdasággal, szép kertészettel, amely bőven ellátja majd a házat zöldséggel, fűszerekkel, baromfival, — ez már Róza asszonyt is csábította. Így aztán 1853-ban Jókai megvette a svábhegyi telket és kölcsönpénzzel felépült a kis ház. Mintegy 4000 forintba került, ami akkoriban nagy pénz volt és egyike lett a Svábhegy legszebb villájának. A mai Költő-ut felől buja bokrok, nyulánk platánok, lombos hársfák takarták el a kis villát, a keleti oldalon pedig az üveges veranda előtt platánokkal szegélyezett plató terült el, ahonnan tündéri kilátás nyílt Budára, Pestre. Itt a platánok alatt szeretett ülni Jókai. Estéknél, ha a városban kigyulladtak a lámpások, innen a svábhegyi villából olyan volt Pest-Buda, mint ha valami drága gyöngyökkel, briliánsokkal kirakott ékszerre egyszer csak rácsillanna a felhő ködéből előbujó holdfény.

*

Az ötvenes években nagy esemény volt a pesti írók körében, hogy Jókai villát épített. Nem volt tréfádolog a svábhegyi kacsalában forgó kastélyt (mert csak így beszéltek róla Bohémiában!) 10—20 év alatt összeírni. Erről sugtak-bugtak az irodalmi kávéházakban és a rongyos ujjas, kopott kabátú pesti író és újságíró urak fantáziájában a svábhegyi kis villa gyönyörűséges palotává nőtt. Jókainak egymásután 'elentek meg a regényei: a *Magyar nábob* és *Kárpáthy Zoltán* után a *Régi jó táblalibrák*, *Szomorú napok*. Azt beszéltek, hogy Jókai mesebeli honoráriumokat kapott ezekért a regényekért. A

sonya, hogy az idén nem megyek ki a Svábhegyre, mert nappal nagyon forró, éjjel nagyon hűvös”. Hát nem is ment. A Svábhegy pedig elcsiratta az ő Költőjét, aki itt szeretett élni, itt volt boldog és itt szívta magába virágok illatából, lombok zugásából, repkedő bogarak zümmögéséből, holdvilági sugarából mulhatatlan, csodálatos meséit.

*

Mint valamikor a komáromi nagyaszonny, sokan úgy zárandokolnak ma is a svábhegyi Jókai-villához, ahol minden kavics, minden

Jókai-plakett a kertben.

fűszál a Költőre emlékeztet. A pusztulásnak indult svábhegyi lak új gazdát kapott és Fleissig Sándorék, a budapesti főzsde alelnöke és családja, akik most a Jókai villáját lakják, féltő gondnal ügyelnek arra, hogy megőrizzék Jókai hagyományait, el nem muló keznyomat. A nagy kert, a kis házikó persze sokat változott, mióta a svábhegyi költő utóljára járt itt. De hát mikor Jókai meghalt, a villa elárvult, lepattogzott a festék a gerendákról, kitöredeztek az ablakok, ha vihar verte végig a Svábhegyet. Jó munkát kellett itt végezni, hogy újra felcsillanjanak a kavicsos utak a terebélyessé nőtt komáromi nővendékház között és lakályossá váljon a ki-dölt-bedölt, korhadásnak indult Jókai-ház.

És mégis Jókai ez mind, ami itt maradt és Jókaival találkozik, aki erre jár. A kertben, nem messze a Költő-uti nagy kaputól, ott áll a hosszú faházikó, Jókaiék egykori vendéglátó háza. Az ősz költő itt szeretett üldögélni szép, csillagos egü nyári estéken és ha vendége volt, akivel hajnalig is elborozgatott, nem engedte volna el hajnalhajában, hanem ottartotta a vendégházban, ahol mindig akadt egy-két szoba a felránduló pesti barátoknak. Ez most a cselédház. Körüötté húzódnak a veteményes ágyak, nyaranta piroslik itt a paradicsom, tarkállik a babvirág, zöldel a zeller, mint valamikor, mikor még Jókai volt itt a gazda. A kertben áll Róza asszony hatalmas libavágó asztala, formátlan nagy termésköböl, — itt fogadta Laborfalvy Róza az anyósát könyökig felhajtott ujjakkal, nagy késsel a kezében, hadd lássa a komáromi vendég, milyen jó gazdaasszony a menyé. Így hódította meg a nagyaszonny szívét.

Hanem Jókaira mégis csak a villa emlékeztet legjobban, ahol a szobák még ma is ugyanúgy állanak, mint amikor a Svábhegy költője lakott itten. A kert felőli bejárótól jobbra lévő szobában az ablak előtt áll Jókai íróasztala. Itt dolgozott, sokszor fel-feltekintve a papírosról és elmerülve a kert regényes szépségeiben. A nagy szoba, amely a verandára nyílik, volt Jókai ebédlője, de azért a nap nagyobb részét ott töltötte a verandán, a veranda előtti platón, vagy leginkább a hársak alatt, a vendégház körül. A verandán most egyszerű keretben ott függ Jókai szerződése 1853-ból, amellyel 300 forintért megvette egy odaváló gazdától a svábhegyi telket. A fal mellett kis szekrényben Jókai jubileumi díszkiadása, a kertben magas kőoszlopon Jókai-plakett: látszik, hogy itt kegyelettel érzik az egykori gazda emlékét.

És sokszor járnak még ide vidéki diákok, lelkes, derék magyar emberek, akik előjönnek messzeföldről meglátogatni a házat, a kertet, ahol a Svábhegy költője lakott. Eléneklük a Hymnuszt, szavalnak, megemelik a kalapjukat és azután könnyes szemekkel újra elmennek. Talán sehol sem él annyira Jókai lelke, mint ebben a svábhegyi parkban, ahol a felhők mögött bujkáló napfény, ha meg-rezzen a leveleket, szétnyitja a bokrok lombjait, mintha kövek és törmelékek között Jókai regényalakjai kelnének ki és suhanódnak tova az elvarázsolt kert utjain, hódolva a mester előtt, Jókai előtt, aki olyan büszke volt arra, hogy nemcsak a Kárpáthy Zoltánokat, Timár Mihályokat teremtette, nevelte, hanem ezeket a drága, tarka komáromi jácminokat, centifoliákat, hajladozó csemete fákat, amik most terebélyesre nőttek és büszke koronát viselnek, mint glóriáját a Költő.

Varannai Aurél.

A Svábhegy megváltoztatta Jókai életrendjét. Aki még nem próbálta, menjen fel egy szép nyári estén a Svábhegyre, maradjon fenn éjszakára és keljen fel jó korán reggel. A városi ember nem koránkelő ugyan, de ha a tengeren, a svájci hegyekben felkelünk szívesen, hogy a napkeltét lássuk, érdemes a Svábhegyen is hat óra tájban kiülni a nyári reggelbe, a páráiból kibontakozó Dunát, a szinarany napsugárral előntött Pestet nézni. Jókai bizony megtette, hogyha szép idő volt, már reggel négy óra körül is kiülni sétált nagy szalmakalappal a fején, ormóttan kampós botjával, vörös szegélyes hálóköntösében. Végigjárta virágjait, fáit, bokrait, gyomlált, nyesegette a vadhajításokat, köztögette szőlőluga-sában a szeszélyesen kuszó indákat. Voltak körtefái, diófa, de a kedvence a gránátalma volt, felséges piros virágaival, néha órákhoz-szat nézegette ezeket a svábhegyi kertész. Reggeli után dolgozgatott. Dolgozószobájának ablakai a belső kertre nyíltak s az íróasztala ottan állt az ablak előtt. Itt írta az *Egy az Istent* 1876-ban. Ha elhangzott a déli harangszó, Jókai az ebédjét követelte. Ebből nem engedett, hozzátartozott a házirendhez, hogy az ebédet pontosan délben fel kell szolgálni. Ebéd után lepihent, de a pihenés nem sokáig tartott, mert hamarosan visszatért íróasztalához és dolgozgatott estig. Szürkületkor még egy utolsó sétát tett a kertben, aztán kiült a verandára és onnan nézte ezt a nagy, nyüzsgő várost, amelynek ragyogó lámpásai hoztak hirt Jókainak Pest lüktető életérőit.

Hanem a svábhegyi házikó nyugalma nem tarthatott örökké. Az ötvenes évek végén valami kocsmát nyitottak a közelben (*maig is vigan mérk benne a jó budai borokalt!*), ahol esténként hangos mulatozások folytak. Vasárnap rezesbanda is szórakoztatta a svábhegyi kis kocsmá vendégeit, ami nem volt inyére Jókaiéknak. A lármától, muzsikától nem tudott nyugalmat találni a költő és menekülést keresett. *Igy került Balaton-Füredre*, ahol kis villát építtetett, parkot nevelt és a következő esztendőket már felváltva, hol a Svábhegyen, hol Balatonfüreden töltötte. Persze, azért nem árult el a Svábhegy sem és mikor a villa keleti oldalán elterülő plató alatti agyagos lankán szépre fejlődtek a szőlővesszők, vidám, nagy szüretelések folytak Jókai tuskulumában.

*

És a svábhegyi házikó elárvult. Egy nyáron hiába nyíltak a komáromi jácminok, hiába várták piros muskátlik a kert ablakokban az ősz mesemondót, Jókai nem jött többé vissza a Svábhegyre. A platánok, a jószagu hársfák új zöldje megbarnult, elsárgult, lehullt... a Költő, a Svábhegy Költője nem jött el többé, nem tette fel széles szalmakalapját, nem vett nagy kerti ollót a kezébe, nem hevert a rózsák közé. A baromfiudvar lármás lakói, az istálló jámbor tehenei hiába várták ősz gazdájukat: Jókai nem került többé a Svábhegyre, Jókai meghalt. Néhány nappal a halála előtt felsóhajtott: „Annyi bi-